

javasolt új terminusokkal nem teljesen értünk egyet. A „népművészet”, mint ideológiai konstrukció viharos elterjedését megelőzően a kutatás világosan elkülönítette a háziipart, kézműipart, gyáripart egymástól. Ami a díszítmények stílusát illeti, ehhez illeszkedő és világos elkülönítés nem történt meg. A stílusrétegeknek az előállítás helye és technológiája szerinti szétválasztása már csak azért sem lehetett sikeres, mivel a kölcsönös átadás-átvétel szinte követhetetlen a technikák és a mesterségbeli felkészültség szerint. „A paraszti díszítőművészet” kifejezés sem találó, hiszen ugyanúgy egybemosza a különféle forrásokból származó termékeket, mint a „népművészet” határtalan fogalma. Leginkább a „népies díszítésű tömegáru” kifejezést találnám többé-kevésbé pontosnak. A „népies” és „magyaros” kifejezések azonosításának a kritikájával teljesen egyetértek, mivel a díszítmények internacionális mintakincsből táplálkoztak, és lokális változatokban „tárgyasultak.”

A készítőhelyek specifikus vonásainak megállapítására is alapos anyagismeret birtokában vállalkozik Bihari-Horváth László. Hollóháza, Belpátfalva, Telkibánya, Miskolc termékeinek az elkülönítéséhez segítséget adnak a fenékjegyek, pecsétek és díszítmények sajátos elemei. Mindezt a motívumok típusokba sorolása teszi teljessé. A hazai néprajzi szakirodalomban gyakori a „díszítmény” és az „ábrázolás” kifejezések szinonimaként való használata. A művészetelméleti és esztétikai szakirodalomban azonban meghatározott viszony van a valóságos tárgy és a művészileg megformált mása között. Ebben az értelemben a virág nem növényábrázolás, hanem motívum vagy díszítmény. A növény-, állat-, emberábrázolás kifejezések ugyan kérdésesek, de a csoportosítás nyilván megfelel a tényekön látható motívumoknak. A „feliratok”, „vallási” és „nemzeti jelképek” terminusok egyértelműeknek látszanak. Ami a jelképeket illeti, itt is valamivel árnyaltabb elnevezéseket és elemzést javasolnék. A kereszt vagy az országcímer eredetileg valóban jelképek, az ornamentek elemeként viszont megváltozik a szerepük, hiszen motívummá váltak és sorozatokba illeszkednek. A szimbólum illetve jelkép jelentése nem változatlanul kötődik a formához és mikrokörnyezethez.

Bihari-Horváth László kötetét bátor és igényes vállalkozásnak tartom. Gondolkodásra, vitára serkent, és a folytatást illetően várakozással tölt el. A kötet kiállítása ezen kívül még szép is. Szerencsés ötlet volt a tányérmintákhoz illő szinte négyzetes könyvalak, amelyet azonban egy-egy szép tányér egész oldalas képének közlésére is fel lehetett volna használni.

Szani Zsolt: Etnopomológia – Népi gyümölcsészet a Palócföld nyugati határterületén. Alsópetény, Zöldutak Módszertani Egyesület. 2014. 136 p.

Cseh Fruzsina

Szani Zsolt neve a néprajztudomány számára eddig nem volt ismert, holott a kertészettudomány területén hosszú évek óta végzett kutatásait intenzív néprajzi terepmunkával ötvözi. 2000 óta a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal munkatársa, 2014-ben lett a Budapesti Corvinus Egyetem (BCE)-Kertészettudományi Karának címzetes docense. A PhD fokozatot 2011-ben szerezte meg a BCE Kertészettudományi Doktori Iskolájában a „Történelmi alma- és kőrtefajták a Kárpát-medencében a népi fajtaismeret és -használat tükrében” címmel írott disszertációjáért. Most megjelent könyve a disszertáció egy részét tartalmazza.

A szerző a Palócföld nyugati peremén végzett kutatásainak eredményeit foglalja össze. Az etnobotanika tudományok közti határterületén mozog, a népi gyümölcsészet kutatására az *etnopomológia* elnevezést javasolja. A 136 oldalon, tudományos ismeretterjesztő jelleggel íródott könyv nem csak a népi gyümölcsészet iránt érdeklődőknek szolgál újdonsággal. Az adatközlőktől idézett visszaemlékezéseknek és az egyes részművek körültekintő feldolgozásának köszönhe-

tően rengeteg adatot nyújt a táplálkozáskultúra és a népi gyógymódok feldolgozásához, valamint társadalomnéprajzi, tárgyi néprajzi és folklorisztikai kutatásokhoz egyaránt.

A szerző valamennyi fejezetet történeti – régészeti, statisztikai, néprajzi és kertészettudományi szakirodalmi – adatok segítségével vezeti be. Részletesen leírja a Kárpát-medencében a paraszti gazdálkodás, majd a hivatásos kertészet kialakulását. Mind a vad-, mind a termesztett gyümölcsök felhasználását és feldolgozását visszaemlékezések és mai gyakorlatok alapján mutatja be. Az alapos és holisztikus kutatást igazolja, hogy foglalkozik a gyűjtögetés megítélésével egy településen belül, s a gyűjtögetés jogszokásaival. A kutatott területen termesztett gyümölcsfajok rangsorolásakor a gyümölcsfa-összeírások és az adatközlők elbeszéléseinek összevetéséből kiderül, hogy a helyi közösségek egész más fajokat tartottak jelentősnek, mint ahogyan azt az összeírásokból következtethetnénk. A gyümölcsfák előfordulási helyeinél idézett visszaemlékezések gazdagon illusztrálják a táj és ember viszonyát. A szaporítási módok szakszerű leírásában különösen értékes annak elemzése, hogy miért mindig férfiakat alkalmaztak oltóemberként, s hogy az erre a munkára a termelészövezetekben alkalmazott női munkaerő sem tudta az oltással és oltóemberekkel kapcsolatos erkölcsi normákat a falusi társadalmakban megváltoztatni. A szerző a fák termőképességét szorgalmazó rítusok gyűjtésével is foglalkozott, s adott esetben (pl. a diófa kérgének megvagdosása) az egyes rítusok kertészettudományi háttérrel is szolgál. A gyümölcsfeldolgozás módjainak és eszközeinek olvasmányos leírását színes fotók, a palócföldi hagyományos gyümölcskereskedelemhez kapcsolódó visszaemlékezéseket térkép egészíti ki. Az aszalványok, lekvárok és pálinkák készítése mellett a kötet végén a Palócföldön a népi gyógyászatban alkalmazott pálinkákat és teákat is megismerjük.

A szerző kitekint a palócföldi kutatásból, amikor ismeretterjesztő jelleggel szól a gyümölcs szerepéről a szellemi kultúrában, úgy mint a fajtaelnevezések népi gyakorlata, a szimbolikai vonatkozások, a vonatkozó népköltészeti emlékek és az ünnepi szokások.

A témában való elmélyülést segítik a színes fotókkal ellátott fajtaleírások. A kötet végén a szerző a fontosabb szakirodalom és az adatközlők felsorolása után egy fajtamutatóval segíti az olvasó munkáját, valamint további kutatásokra ösztönöz az általa terepmunka során használt kérdőssor és általános adatfelvevőlap közlésével. Reményeink szerint jelen könyv még csak bevezető a további tudományos munkák előtt, amelyekben Szani Zsoltnak lehetősége nyílik összefoglalni a Kárpát-medence más tájegységein gyűjtött adatai alapján is a népi gyümölcsészethez fűződő ismereteket.